

**Мүмкіндігі шектеулі балаларды бейнелеу өнеріне оқытудың
әдістемесі пәні бойынша
Кредит саны - 3**

Кенжетаев Рахимбек Рапикович б.ғ.к.,
доцент дефектология және әлеуметтік
жұмыс кафедрасының аға оқытушысы.

№ Тақырып/ апта	Тақырыптың атауы	Тақырыптың мазмұны
1	Бейнелеу өнері, оның мазмұны мен түрлері	1.1 Бейнелеу өнері, оның негізі 1.2 Бейнелеу өнерінің түрлері 1.3 Дамуында ауытқуы бар балалардың жан-жақты дамуы мен тәрбиесінде бейнелеу әрекетінің маңызы
2	Білім берудің арнайы ұйымдарындағы (көмекші мектептердегі) оқушылардың бейнелеу іс-әрекеттерінің ерекшеліктері	2.1 Ақыл-ойы кем оқушылардың сурет салуға деген қызығушылығы және сурет тақырыпшалары 2.2 Бейнелеу әрекетіне көру-қимыл-қозғалысының дайындығы. 2.3 Қабылдау ерекшеліктері мен бейнеленетін заттардың пішіндерін көрсету
3	Білім берудің арнайы ұйымдарындағы (көмекші мектептегі) түзете-тәрбиелеу жұмысы жүйесіндегі бейнелеу әрекеті	3.1 Сурет көмекші мектеп оқушыларын педагогикалық зерттеу құралы ретінде 3.2 Сурет баланың ақыл-ой дамуының деңгейін анықтау құралы ретінде 3.3 Сурет оқыту әдісі ретінде
4	Ақыл-ойы кем оқушыларды бей-нелеу әрекетіне оқыту принциптері, әдістері және оқытуды ұйымдастыру жұмыстары	4.1 Бейнелеу іс-әрекетінің балалардың сенсорлық, ақыл-ойының, эстетикалық, адамгершілік-құлық және еңбек тәрбиесіне әсер етуі 4.2 Көмекші мектептегі бейнелеу өнері сабағында дидактикалық принциптердің жүзеге асырылуы 4.3 Арнайы (түзете) жалпы білім беретін мектептердегі бейнелеу өнері сабағы
5	Бейнелеу әрекетіне оқытудағы пропедевтикалық кезеңіндегі түзете-тәрбиелеу жұмысы.	5.1 Бейнелеу әрекетіне оқытудағы пропедевтикалық кезеңіндегі түзете-тәрбиелеу жұмысы.

6	Қолданбалы сәндік өнері және оның ерекшелігі. Түзете-тәрбиелеу жұмысы.	6.1 Қолданбалы сәндік өнері және оның ерекшелігі. Қолданбалы сәндік өнері сабағындағы түзете-тәрбиелеу жұмысы
7	Затқа қарап (натурадан) сурет салу және оның өзгешелігі. Түзете-тәрбиелеу жұмысы.	7.1 Затқа қарап (натурадан) сурет салу және оның өзгешелігі. Затқа қарап (натурадан) сурет салу сабағындағы түзете-тәрбиелеу жұмысы
8	Тақырыптық сурет салу және оның өзгешелігі. Түзете-тәрбиелеу жұмысы.	8.1 Тақырыптық сурет салу және оның өзгешелігі. 8.2 Тақырыптық сурет салу сабақтарындағы түзете-тәрбиелеу жұмысы
9	Білім берудің арнайы ұйымдарындағы (көмекші мектебіндегі) оқушыларды бейнелеу өнері еңбектерімен таныстыру	9.1 Көмекші мектеп оқушыларын бейнелеу өнері еңбектерімен таныстыру
10	Білім берудің арнайы ұйымдарындағы (көмекші мектептегі) бейнелеу өнері бойынша сыныптан тыс жұмыстар	9.2 Көмекші мектептегі бейнелеу өнері бойынша сыныптан тыс жұмыстар

Пәннің мақсаты – студенттерді бейнелеу әрекетіне үйрету технологиясымен және теориясымен таныстыру.

Пән міндеттері:

- білім берудің арнайы ұйымдарында бейнелеу әрекетіне үйрету технологиясы және теориясының мақсаттары мен міндеттері туралы түсініктерін қалыптастыру;
- ақыл-ойы кем балалардың бейнелеу іс-әрекеттерінің ерекшеліктері туралы түсінік беру;

- 1.балалармен орындалатын жұмыстардың өзгешелігін және сол өзгешелікті тудыратын себептерді ашып көрсету;
2. бейнелеу өнері бойынша сабақтардың әр түріне қолданылатын түзете-тәрбиелеу жұмысының мазмұнын, ұйымдастыру формалары (түрлері) мен әдістемелерін көрсету;
- 3.білім берудің арнайы ұйымдарында бейнелеу өнері бойынша сабақтарды өткізу үшін қажетті, студенттердің графикалық икемділіктері мен дағдыларын қалыптастыру.

Оқу нәтижелері (пәндік және пәндік емес құзіреті)

Кемақылды оқушылардың ӘТБ іс-әрекеттерінің ерекшеліктері туралы білімдерді;
Көмекші мектептегі еңбекке баулу мен әлеуметтік-тұрмыстық бағдарлау сабақтарын жүргізу әдістемесін;

Өз теориялық білімдерін практикалық іс-әрекетінде жүзеге асыруды;

ӘТБ сабақтарының тақырыптары бойынша сызбалар мен техникалық суреттердің қарапайым түрлерін қолданып бұйымдарды орындаудың бірізділігін бейнелейтін инструкциялық (нұсқаулық), технологиялық карталарды құрастыру, оларды сабақта қолдану, түрлі дидактикалық және оқытудың техникалық құралдарын қолдану іскерліктерін;

Мектеп бағдарламасы бойынша бұйымдар үлгілерін құрастырып орындауды;

Оқушылардың еңбек іс-әрекеттері мен әлеуметтік-тұрмыстық бағдар етуін дұрыс жоспарлап, ұйымдастыра білуді, ӘТБ бойынша мектеп бағдарламасын білуді, сонымен сәйкес сабақ мақсаттарын белгілеуді, оқушылардың сабақтан тыс еңбек әрекеттерімен байланысты жүргізуді;

Конспект, реферат, бақылау мен өзіндік жұмысты орындау үшін ғылыми әдебиетпен жұмыс істеу іскерліктерін.

Өнерге тән ерекшелігі – шынайы өмірді көркемдік образдар арқылы бейнелеу, ол адамның санасы мен сезіміне әсер етіп, ондағы өмір ағысы мен құбылыстарына деген белгілі бір қатынасты тәрбиелейді, шынайы өмірді тереңірек және толығырақ тануға көмектеседі. Өнер арқылы бақылаған құбылыстарды жалпылау іскерліктері тәрбиеленеді.

Өнер еңбектері өздерінің идеялық мазмұны мен көркемдік түрі бойынша көркемдік көзқарасты қалыптастырады, әсемділік пен сұлулықты тек өнерде ғана емес, сонымен қоса шынайы өмірден де, табиғатта, тұрмыстық өмірден де танып, салыстырып қалыптастырады. Әр өнер еңбектерінде көркемдік образдар арқылы бізге әсер ететін терең мазмұнды көруге болады.

Бейнелеу өнерінің түрлері.

Кескіндеу өнері (живопись), графика, мүсін өнері (скульптура), сәулет өнері (архитектура), сәндік-қолданбалы өнер – жалпы қасиеттерімен де, бейнелеу құралдарымен де ажыратылатын бейнелеу өнерінің түрлері.

Кескіндеу өнері (живопись) – дүниенің барлық байлығы мен көпшілігін көрсетеді. Өмірді толық суреттеп көрсету еңі бойынша бірінші орынды алады. Холстта, қағазда, үйдің немесе сарайдың қабырғасында живопись құралдарымен кеңістіктегі теренділікпен, көлемімен, түсімен, жарығымен, ауасымен шынайы дүние тұғызылады.

Түс – кескіндеу өнерінің негізгі құралы. Кескіндеу өнері (живопись) жанр байлығымен сипатталады: тарихи жанр – тарихи құбылыстарды, өткен ғасырлардағы адамдардың өмірі мен тұрмысын бейнелейді

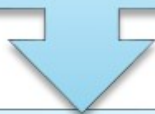
Графика – бейнелеу өнерінің бір түрі. Графикалық еңбектерге: қарындаш, қалам, көмір, акварель арқылы салынған суреттер жатады, сонымен қоса оларды баспаға шығару да: гравюра, литография және басқалары да жатады. *Графикадағы көркемдік бейнелеу құралы болып сызық, ақ пен қараның қатынасы, жарық көлеңке, сәуле, түс саналады.* Кейде 2-3 түсті қолдануды да қарастырады.

Мүсін өнері (скульптура) – құбылыстардың өмірлік бейнесін бере алатын, материалдарда таңбаланатын, әлемді пластикалық образдар арқылы игеретін кеңістіктік-бейнелеуші өнер.

Сәулет өнері (архитектура) – (грекше *architekton* -құрылысшы) – адамның тұрғын үйге және қоғамдық орынға деген қажеттілігін өтеуге негізделген ғимараттар мен құрылыстарды салу барысында шындықтың сұлулық заңы бойынша қалыптасуы.

Сәндік-қолданбалы өнер (қолөнер) – өзінің табиғаты жағынан ұлтжанды, ол халықтың әдет-ғұрпынан, салт-дәстүрінен, наным-сенімдерінен туындап, оның өндірістік әрекетіне, тұрмысына жақын болады.

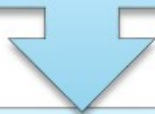
Бала суреттерін зерттеуші А.В.Бакушинский бейнелеудің композициялық шешімінің үш кезеңін көрсетті.

1 кезең – қағаз парағы көлденең жазықтық ретінде беріледі (жер, еден, үстел), бейнелер оның үстіне орналасады. Бұндай жұмыстарда әр зат бөлек салынады, басқаларымен кеңістіктегі қатынастың байланысынан тыс болады.

2 кезең – барлық заттар бір сызық бойынша, бір жіңішке жолашақта орналасады. Бұл суреттерде қағаз парағының төменгі шеті бойынша көлденең сызықша жүргізіліп, оның үстіне профиль (қырынан) жағдайындағы зат бейнелері орналасады.

3 кезең – қағаз парағы көлденең сызықпен екі бірдей бөлікке бөлінеді. Төменгі бөлігі көлденең жазықтығы ретінде көрінуге тырысады, ал жоғарғы бөлігі – тігінен. Жерде орналасқан заттар қағаз парағының төменгі бөлігінде бейнеленеді, ал горизонт сызығында немесе ауада орналасатындары – жоғары бөлігінде бейнеленеді. Сюжетті суретті құрастырудың бұл әдісі кеңістіктің тереңдігін көрсетуін қамтиды.

Балалар жұмыстарын талдау мен бақылау келесі тұжырымды жасауға көмектеседі, түсті бейнелегенде өзгешілігі мен қателіктері бірнеше себеп бойынша болуы мүмкін:

1) түс сезімталдығының төмендеуімен байланысты оқушы боялынған затқа сай түсті белгілей алмайды;

2) қабылдаудың пассивтігінен және заттардың түстерін толық түсінбеуімен, белсенді (активті) сөздігінде түстерге сәйкес атаулардың болмауымен байланысты заттардың және олардың бөлшектерінің бояулары дұрыс берілмейді;

3) «салыстыру техникасының» болмауы (объекті мен қарындаштың түсін келтіре алмайды);

4) мақсатталған әрекеттің жетілмеуі суретті «барлық түстерге» механикалық бояуға әкеледі;

5) сөздік инструкцияға (нұсқауға) қажетті қатынастары болмайды;

6) заттың тұрақты түсін түсінбеуі, затты еркін түске бояуына әкеледі;

7) эстетикалық сезімнің нашар дамуы түстердің үйлесімділік үйлесуінің бұзылуына әкеледі.

Суретті салудың түрлі кезеңдерінде оқушы жасайтын ақыл-ой әрекетінің саңына келесіні жатқызамыз:

Алдағы жұмыстың бейнелеу міндеттері мен соңғы нәтижесін түсіну

Түрлі инструкцияларды (нұсқауларды) ұғыну

Көрнекі қабылданатын объектінің ерекшеліктерін алдын ала ұғыну.

Бейнелеу әрекетің жоспарлау

Өз жұмысына бақылау жүргізу

Бейнелеу әрекетін және оның нәтижелерін өзіндік бағалау

1. *Оқушылардың ақыл-ойының тәрбиесі*, басқаша айтқанда келесі ойлы операциялар қалыптасады: талдау, синтез. № салыстыру, жалпылау. Бұнын барлығы мақсатталған көру арқылы қабылдаудың –бақылаудың дамуы барысында жүзеге асады. Сабақты жүргізу барысында келесі қасиеттердің: инициативтігінің, тырысушылығының, ақыл-ой белсенділігінің, дербестігі мен қызығушылығының қалыптасуына жағымды жағдайлар туғызылады және көрнекі-бейнелі ойлау дамиды.

2. *Сенсорлық тәрбие* – балалардың сезім мүшелері арқылы заттармен, құбылыстармен, олардың қасиеттерімен, сапаларымен танысуды (заттардың ұқсастығы мен айырмашылығы және т.б.) көздейді, бұл сенсорлық тәрбие саласын құрайды.

3. *Адамгершілік-құлық тәрбиесі* – бала оның суреті бір нәрсені айтқанын қажет етеді. Суреттерде оқушылар қоғамдық өмірдің құбылыстарын бейнелейді. Бірақ тақырыптарды іріктеу барысында оқушылардың жас ерекшелігіне сай мүмкіншіліктерін де ұмытпау қажет. Сабақ барысында балаларда адамгершілік-құлық-еркін қасиеттері тәрбиеленеді: бастаған нәрсесін аяқтауға деген қажеттілік пен іскерлік, іс-әрекетінің мақсаттылығы, сонымен ғана айналасуы, жолдасына көмектесу, қиындықтарды жеңу, балаларда мейірімділік, сүйіспеншілік, әділеттілік, қарым-қатынасқа түсу тәрбиеленеді.

4. Еңбек тәрбиесі – бейнелеу іс-әрекеті барысында ақыл-ой мен физикалық белсенділік ұштасады. Суретті салу үшін еңбек әрекеттеріне, белгіленген икемділіктері мен іскерліктерге (қарындашпен қимылдар жасау) ие болуы қажет. Сурет сабағында балалар қолының, саусақатрының бұлшық еттері дамиды, келесі құралдарды қолданады: қарындаштар, қыл қаламдар, қайшылар, олардың специкасымен тансыады; түрлі материалдардың қасиеттерімен танысады: бояулар және т.б. олармен жұмыс жасау ерекшелігімен және мүмкіндіктерімен танысады. Тұлғаның еркіндік қасиеттері дамиды: зейіні, шыдамдылығы, еңбек ету іскерлігі тәрбиеленеді, нәтижесіне жетуге деген ынтасы, өзіне-өзі қызмет етуі, жұмыс орнын жинақтау тәрбиеленеді.

5. *Эстетикалық тәрбие*- бейнелеу іс-әрекеті барысында эстетикалық қабылдау мен эмоциялардың дамуы жүреді, кейіннен олар эстетикалық ұайымдау, сезімталдыққа ауысады. Заттардың қасиеттерін анықтау балаларда келесі сезімдердің пайда болуына әкеледі: пішінің, түсін, ритмді, бөлшектердің пропорциясын сезінуге, сұлулық сезімін, бейнелі салыстыруды дамытады. Бейнеленетін заттың үйлесімділігі, түстердің байлығы, бейнелеу өнерімен танысу, суреттердегі бейнелердің ашықтығы балалардвн эстетикалық сезімталдығын дамытады.

Бейнелеу өнері бойынша оқу сағаттарының бөлінуі

Сабақ түрлері	Сыныптар бойынша жылдағы сағат саны								Барлығы
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Дайындық жаттығулары	15								15
Сәндік сурет салу	5	14	14	10	8	8	8	8	75
Затқа (натураға) қарап сурет салу.	7	15	15	15	15	15	12	12	106
Тақырыптарға сурет салу	5	5	5	5	6	5	7	7	45
Бейнелеу өнері туралы әңгімелер	Тоқсанда 2 рет	Тоқсанда 2 рет	Тоқсанда 2 рет	4	5	6	7	7	29
Итого:	32	34	34	34	34	34	34	34	270

1. Дайындық бөлімі

1. *Ұйымдастыру кезеңі* (балаларды жалпы ұйымдастыру, қажетті оқу жабдықтарын дайындау).

2. *Кіріспе әңгіме* (зейіндерін мобилизациялау, эмоциялық қызығушылықты туғызу, оқушылардың бейнелеу іс-әрекетінің мотивациясын жоғарлату).

2. Негізгі бөлім

1. *Бейнелеу объектісін талдау* (натураны немесе үлгіні) пішіні, көлемі, құрылысы, түсі, кеңістікте орналасуы бойынша немесе сурет сюжетін анықтау бойынша (тақырыптық сурет салуда).

2. *Сурет салудың бірізділігін анықтау* (іс-әрекетін жоспарлау).

3. *Жұмыс басындағы нұсқаулар* (сурет композициясы және оны орындау техникасы бойынша, жіберілетін қателіктерді алдын ала айту).

4. *Оқушылардың сурет салуы мен бейнелеу іс-әрекеттері процестерін жетекшілік ету* (фронтальді, дифференциалды және жеке жетекшілік ету; балалардың назарын бейнелеу объектісіне қайта аудару; көріністерін өзектілеу, оқушылардың іс-әрекетін белсендіру мен стимуляциялау; сурет салу техникалық тәсілдерін қосымша көрсету және т.б.).

Қорытынды бөлім

1. *Сабақ қорытындысын жасау* (оқушылардың іс-әрекетін жалпылау; жұмыстарын қойылған міндеттер тарапынан қарастыру және талдау; балалардың зейінін жіберілген қателіктерге және сурет жетістіктеріне аудару; оларды оқушылармен және мұғаліммен бағалау)

2. *Үйге тапсырма.*

3. *Сабақтың ұйымдастырылып аяқталуы.*

Осындай сабақ жүйесі мен уақыттың бөлінуі сурет салу барысында оқушылардың іс-әрекетін үнемді жетекшілік етуді қамтамасыз етеді.

Сурет бойынша әңгімені келесі көрсеткендей жүргізуге болады:

1. Оқушылар суретті дербем қарастырады (сабақ алдында іліп қою).

2. Мұғалімнің суретте не бейнеленгенін түсінуге көмектесетін сұрақтарды қоюы.

3. Оқушылар суретке баға береді (ұнай ма, жоқ па, неге), көркем құралдарын анықтайды.

4. Мұғалім сурет мазмұны туралы әңгімелейді.

5. Мұғалімнің сұрақтары бойынша жаңа материал бекітіледі.

Бейнелеу өнері бойынша
сыныптан тыс
жұмыстың негізгі
міндеттері болып
келесілер саналады:

- балалардың
эстетикалық дамуын
болмыстың және
бейнелеу өнерінің түрлі
құралдарымен жүзеге
асыру;

- балаларда бейнелеу
өнеріне, сұлулыққа деген
қызығушылықты,
махаббатты дамыту;

- бейнелеу өнері
сабақтарында
оқушылармен игерген
білімдерді, іскерлік пен
дағдыларды дамыту мен
әрі қарай жетілдіру;

- балалардың көркемдік
қабілеттерін,
дарындылығын анықтау
мен дамыту.

Әдебиеттер тізімі

Болатбаев Қ.Қ. Бейнелеу өнері дәптері.- 1-3 сыныптарға арналған.-Алматы, 2010.

Грошенко И.А. Занятия изобразительным искусством в специальной (коррекционной) школе VIII вида: Учеб.пособие для учителей спец.коррекц.шк.и студ. дефек-толог. фак.пед.вузов/ Грошенко И.А.. - 2-е изд.,перераб. - М.: В.Секачев:Ин-т общегу-манитарных исследований, 2008.

Воронкова В.В. Воспитание и обучение детей во вспомогательной школе.- М., 2010.

Специальная психология. Учебник. Т1-2. Под ред.академика РАО Лубовского В.И. – М., 2019

Ахутина Т.В., Фотекова Т.А. Диагностика речевых нарушений школьников. – М., 2019